

Literatura doby husitské – literatura období doznívání husitství (30. – 70. léta 15. století):

Petr Chelčický

Zopakujme si:

1. *Literatura doby husitské se tradičně dělí do dvou období:*

datace:

název období:

2. *Vysvětlete pojmy: kancionál a alegorický spor.*
3. *Zopakujte si, co jste se dozvěděli o Husovi a o stylu jeho spisů.*
4. *Vyjmenujte základní žánry prvního období s příklady literárních památek, případně i se jmény jejich autorů.*
5. *Co jste si zapamatovali o textech Budyšínského rukopisu?*

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Leoš Kubíček - Chelčický

Přečtěte si text a запиšte si nové informace do sešitu.

Doznívání husitství

V tomto období se dále rozvíjí polemická literatura, a to především ve formě traktátů. Spory mezi stranami „podjednou“ a „podobojí“ přetrvávají. Vyjasňování stanovisek mezi různými směry husitství se nyní v literatuře soustřeďuje na polemiky oficiálních utrakvistů s neoficiálním, společensky radikálnějším proudem navazujícím na program táboritů.

Z jejich myšlenek zčásti vycházel i nejvýznamnější představitel 30. a 40. let (tehdy své dílo završuje) - tradičně nazývaný **Petr Chelčický** (asi 1390 - před r. 1460).

Kdo byl Chelčický?

Kdo se skrývá pod tímto jménem, přesně nevíme - sám autor se tak nikdy nepodepsal. Souhlasí jméno Petr (zašifrované v jednom z jeho textů jako RTEP) a fakt, že pocházel z jižních Čech - z okolí Chelčic, kde také ponejvíce žil. Rozhodně to musel být svobodný člověk (nevázaný poddanskými povinnostmi). Vzdělání získal za krátkého pražského pobytu, a to ne na univerzitě, ale kontaktem s okruhem kazatelů Betlémské kaple a četbou spisů významných autorit (Štítného, Viklefa, Husa). Svě vědomosti si rozšiřoval po celý život sebevzděláváním a účastí v literárních polemikách. Byl tedy autodidakt (samouk).

I Petr Chelčický měl své žáky a jedním z nich byl i kněz Řehoř (**Řehoř Krajčí**). Právě díky němu známe jméno Petra Chelčického, ale nevíme, zda je pravé. Ten ovšem jméno svého učitele zmiňuje až deset let po Chelčického smrti.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Socha Petra Chelčického v obci Chelčice v okrese Strakonice

Tvorba:

Chelčický tvořil v češtině, jeho znalost latiny byla omezená.

Prvním známým spisem Chelčického je jeho traktát **O boji duchovním** (1421). Hlavní myšlenka tohoto textu, totiž že **člověk nemá právo čelit zlu fyzickým, tj. skutečným bojem**, se táhne jako červená nit celým Chelčického dílem.

Souvislosti:

*Poselství o neprotivení se zlu objevujeme u mnoha myslitelů. V návaznosti na Chelčického je najdeme např. ve stati **Spása ve vás Lva Tolstého**. (Četl v ruském překladu *Síť víry*.) V románu *Vojna a mír* (1869) Tolstoj takovou myšlenku na postavě Platona Karatajeva ztvárnil umělecky. Její nereálnost právě v situaci obrany proti hrubému násilí vyjadřuje román **Fjodora Dostojevského Bratři Karamazovovi** (1880). Chelčického odkaz zůstává stále živý ve významu boje člověka se sebou samým (špatnými stránkami vlastní povahy) i ve vztahu k ostatním, zvláště v mezních situacích (především nemstít se druhým silou, a nevyvolávat tak další vlnu násilí).*

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Na základní odkaz husitství - **o společenské rovnosti** - Chelčický navázal např. v traktátu **O trojiem lidu** (1425). S pomocí alegorie v něm kritizuje oficiální středověké dělení společnosti na tři stavy (duchovní, panský a poddanský).

Snaha uvažovat o četbě bible samostatně je typická i pro Chelčického další díla. Z nich je nejzávažnější Postila a Siet viery pravé. **Postila** (30. léta 15. stol.) znamená první pokus o shrnutí autorových názorů. V **Sieti viery pravé** (40. léta 15. stol.) Chelčický opakuje názor, že prapříčinou zla je světská moc církve, a odsuzuje všechny, kteří se nespravedlivě obohacují.

(podle Literatura I. Výklad, Scientia 2001)

Přečtěte si za domácí úkol následující výňatky a udělejte si poznámky k otázkám za textem. Své odpovědi zkontrolujte s vyučujícím na hodině.

PETR CHELČICKÝ

(asi 1390-1460)

- *Nejprve si uvědomme, že „Chelčický“ je konvenčním označením autora, jehož pravé jméno neznáme. (Zájemce si může připravit stručný referát podle knihy Eduarda Petrů Zašifovaná skutečnost, 1970, kde se na s. 70-72 o tomto problému píše.)*

O trojiem lidu řeč

(1425)

O Trojiem lidu rzeč, o duchow<nie>ch a o βwietch<βky>ch. Giz pochybeni, kterěz mam a k kteremu rozumu o rozdieleni trogiho lidu, genz βe poczita od niekterych v wirzie Kryβto<wi>e, opiet zaβe wzkazowa<ni>e necham, ale, **yakoz**

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ziadaßß toho, abych o tom nieco napßal, tot vczinim. Ale totot nayprwe dim, zie ya neumim k tomu p<rzi>ßtupiti w kratke rzieczí, (...).

O Trojiem lidu řeč, o duchovních a o světských. Již pochybení, kteréž mám a k kterému rozumu o rozdělení trojího lidu, jenž se počítá od některých u víře Kristově, opět zase vzkazování nechám, ale (...). Ale totoť najprvé dím, že já neumím k tomu přístupni v krátké řeči, (...).

- *Uvedte základní myšlenku traktátu O trojiem lidu. Můžete využít také učebnici Výklad (nakladatelství Scientia).*
- *Za pomoci příruček vysvětlíte rozdíl mezi **transliterací** a **transkripcí**.*
- *V transkripci je vynechána část věty (...). Pokuste se ji podle uvedeného transliterovaného textu doplnit. Jaký byl asi jeden z důvodů vzniku tohoto spisu?*

Siet viery pravé

(40. léta 15. stol.)

Protož tu jest siet Petrova velmi zedrána, když jsta ta dva velryby veliká v ni vešla (*ty dvě veliké velryby v ni vnikly*), to jest kněz nejvyšší s panováním královským a se ctí nad císaře, a druhý velryb císař s panováním, s úřady a s mocí pohanskú pod kóži viery uvalil se (*vevalil se*).

A když jsta sa ta dva velryby hrozná v té sieti již obracela, tehdy jsta ji tak zedrala, že jest jie málo co v celosti ostalo. A od tu dvú velrybu tak odpornú sieti Petrově narodilo se rot šibalských (*podvodných*) přieliš odporných té sieti, od nichž jest tak velmi zdrána ta siet, že jediné jí znamení (*vnější znaky*) jsou ostala a jména křivá (*falešná*). A najprvé roty šibalské mnichové, mnohotvárného kroje a peřestiny (*strakatiny*), potom roty školnic kolejátské (*kolejní, univerzitní*), potom roty farářské, pak z neučených mnohé tváři erbové (*urození, šlechta*), potom roty a šibalstvie městská; a s těmi rotami šibalskými všel jest všecek svět v siet viery Petrovy se vším zlosynstvem, což jeho muož ten svět mieti v sobě. **A že ta všecka šibalstvie těch rot mnohých všecka sobě osobují panování pohanské a světské a táhnú (*tíhnou*) se k němu všemi silami, chtěje každý panovati. Což najdále muož kto z nich zem osáhnúti (*podmaniti si*), o to usilují, jakúž koli mocí neb lstí neb násilím sobě osobují**

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

panství mdlejších (*slabších*), anebo koupením, anebo po dědictví, chtěje vždy panovati, což najširě muož kto. Protož v tom panování dělé se: jedni jsú páni duchovní a druzí světští. Páni duchovní: papež, pán nad pány, kardinál pán (*nejvyšší hodnost po papeží*), legát pán (*papežský zmocněnec*), arcibiskup pán, biskup pán, patriarcha pán (*biskup nebo arcibiskup s vedoucím postavením v určité zemi*), farář pán, opat pán (*představený některých druhů klášterů*), probošt pán (*představený sboru duchovních - kapituly v určitém kostele*) a těch opatuov a proboštuov tak mnoho jest pánuov, jakož mnoho jest klášteruov a zákonuov (*řeholí, mnišských řádů*) nadaných panstvím; jest provinciál (*představený řádové provincie včetně v ní zahrnutých klášterů*) pán, převor (*představený kláštera u některých mnišských řádů*) pán, mistr universitatis (*univerzitní mistr - učitel*) pán. Pak světský pán ciesař, král pán, knieže pán, páni korúhevní (*vyšší šlechtici, kteří měli vlastní jednotku vojska, bojující pod jejich korouhví*), pán purkrabie (*správce a vojenský velitel hradu*), pán rytieř, pán panoše (*příslušník nejnižší šlechty*), pán rychtář, páni konšelé, pán purgmistr, páni měšťané. A ti všickni páni tak k sobě ta panování táhnúce, že netoliko jsú tak zedrali vieru mezi sebú, ale i královstvie zemské tak jsú rozsápali mezi se, že hlavní pán, král, nemá nad kým panovati, aniž zbožie muož k tomu dosti mieti, aby se živil s svú čeledí. Nebo páni opatové osáhli jsú zemi široce, kanovníci, jeptišky města, hrady, krajiny, vsi, a páni korúhevní a panoše na druhú stranu, že zde v celém kraji ve mnoha mílech jedině vsi nemá král k svému panování.

- Vraťte se nejprve k Husovým Knížkám o svatokupectví. Které z děl je srozumitelnější? V textu Chelčického se orientujte zpočátku především podle vysvětlivek (uvedených v závorkách kurzívou) a zvýrazněného úryvku. Pokuste se vystihnout společné ideje uvedených spisů Husa a Chelčického: Ke komu míří kritika obou autorů? (Oba vidí příčinu zla podobně. V čem?)
- Siet viery je dalším významným **alegorickým** dílem. Vysvětlete její dva plány (konkrétní a symbolický) a domyslete pouze na základě uměleckého textu chybějící přirovnání: rybářská síť = víra; dvě velryby, které ji porušují = papež a (...); šibalské roty = (...).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Na závěr si přečtěte informaci o vlivu učení Petra Chelčického na jednotu bratrskou a zapište si poznatky stručně do sešitů:

Na učení Chelčického (přísné mravní zásady, neodpírání zlu, rovnost lidí) navázala nová církev, která se oddělila od utrakvistů. Její příslušníci - z řad poddaných, měšťanů i šlechty - neuznávali rozdělení společnosti na „trojí lid“, říkali si bratři a sestry. Do dějin vstoupili jako **jednota bratrská** (od r. 1467) pod vedením **Řehoře Krajčího** (asi 1420-1474), který se pokusil na jihu Čech stmelit několik sekt a nakonec odešel se svými věrnými do odlehle horské vsi Kunvaldu pod Orlickými horami, aby tam založil středisko své jednoty. Založení jednoty bratrské spadá již do období panování **Jiřího z Poděbrad** (český král 1458-1471), kdy dochází ke změně politické situace. Jiří se pokusil uklidnit domácí poměry, a proto podporoval smír mezi katolíky a utrakvisty a potlačoval radikální společenské směry, mezi něž patřila i jednota bratrská. Na přímělu Jana Rokycany, arcibiskupa utrakvistické církve, který patřil k oporám Jiřího z Poděbrad, povolil český král jednotu bratrskou jako samostatnou náboženskou organizaci.